

Ocenianie kształtujące

Materiały dodatkowe do e-szkolenia

Zasada 1

Ocenianie kształtujące powinno być powiązane z dobrym planowaniem nauczania i uczenia się. Nauczyciel planując lekcję, przede wszystkim określa jej cele i kryteria oceniania. Przekazuje je uczniom i ściśle się do nich stosuje. Zaplanowany jest również sposób przekazywania uczniom informacji zwrotnej na temat ich pracy. Informacja ta zawiera cztery elementy:

- ✓ co uczeń zrobił dobrze,
- ✓ co należy poprawić,
- ✓ jak należy poprawić,
- ✓ wskazówki, jak uczeń ma się dale rozwijać.

Taka informacja pomaga uczniowi uczyć się i pozwala mu być aktywnym i odpowiedzialnym uczestnikiem własnego procesu uczenia się.

Zasada 2

Ocenianie kształtujące koncentruje się na tym, w jaki sposób uczniowie się uczą. Nauczyciel uzyskuje od uczniów informację na temat tego, co pomaga im się uczyć i planuje lekcje z uwzględnieniem tych informacji. Uczniowie są równie świadomi tego, czego, jak i tego, jak się uczą. I nauczyciel i uczniowie koncentrują się na procesie, a nie na samym wyniku końcowym.

Zasada 3

Ocenianie kształtujące jest istotne podczas realizacji całego procesu dydaktycznego - od planowania po ocenę osiągnięć. Informacja zwrotna - przekazywana uczniom przez nauczyciela - jest stałym elementem procesu nauczania. Dzięki niej uczniowie mogą na bieżąco poprawiać i doskonalić swoją pracę i - w konsekwencji - osiągać lepsze efekty i wyniki nauczania.

Zasada 4

Ocenianie kształtujące jest zgodne z najlepszymi zasadami dydaktyki.

Nauczyciel stosujący ocenianie kształtujące planuje, obserwuje proces uczenia się, analizuje i interpretuje uzyskane informacje o przebiegu procesu i jego wynikach, przekazuje uczniom informację zwrotną dotyczącą ich pracy i osiągnięć. Uczy również uczniów samooceny i oceny koleżeńskiej. To niezbędne umiejętności skutecznego nauczania.

Zasada 5

Ocenianie kształtujące buduje indywidualne relacje nauczyciela z uczniem.

Nauczyciel zdaje sobie sprawę, jaki wpływ na ucznia, jego wiarę we własne siły i zapał mają przekazywane przez niego komentarze, oceny i opinie. Informacje zwrotne kierowane do ucznia mają charakter indywidualny, są konstruktywne i dotyczą nie osoby, lecz rezultatów jej pracy. Dzięki stosowaniu oceniania kształtującego nauczyciel zawiera z uczniem indywidualny kontrakt, który pomaga mu się uczyć.

Zasada 6

Ocenianie kształtujące motywuje uczniów do nauki.

Wbrew obiegowym sądom porównywanie osiągnięć poszczególnych uczniów z osiągnięciami ich kolegów oraz tworzenie wszelkiego rodzaju rankingów nie motywuje, lecz często zniechęca do uczenia się. Ocenianie skupiające się na postępach i osiągnięciach, a nie na podkreślaniu niepowodzeń, zachęca uczniów do nauki. Ocenianie chroni autonomię ucznia, dostarcza mu konstruktywnej informacji zwrotnej, w efekcie - ułatwia mu kierowanie własną nauką.

Zasada 7

Ocenianie kształtujące wymaga już na etapie planowania precyzyjnego określenia kryteriów sukcesu (nacobezu). /- objaśnienie - **na co będę zwracał uwagę/**

Nauczyciel planuje kryteria sukcesu i przekazuje je uczniom. Dotyczą one każdej szkolnej aktywności. Są podawane do każdej lekcji, sprawdzianu, pracy domowej i pracy podczas lekcji. Kryteria sukcesu powinny być podane w języku zrozumiałym dla ucznia tak, aby mogły służyć też samoocenie i ocenie koleżeńskiej. Nauczyciel oceniając pracę ucznia, konsekwentnie zwraca uwagę tylko na „nacobezu”, czyli na to, co wcześniej ustalił z uczniami.

Zasada 8

Uczniowie otrzymują konstruktywne wskazówki, jak mogą poprawić swoją pracę i w jaki sposób mogą się rozwijać,

Uczniom potrzebne są informacje i wskazówki, by mogli zaplanować następny krok w uczeniu się. Nauczyciel wskazuje silne strony ucznia i doradza, jak je rozwijać; wyraźnie i konstruktywnie informuje o stronach słabych i o tym, jak można je eliminować; stwarza uczniom możliwość poprawienia własnej pracy.

Zasada 9

Ocenianie kształtujące powinno rozwijać uczniowską zdolność do samooceny tak, by służyło refleksji i samodzielnemu decydowaniu o własnej nauce. Samodzielny uczeń potrafi kształtować swój proces uczenia się: zdobywać nowe umiejętności i wiedzę oraz zaplanować dalsze etapy nauki. Droga do samodzielności prowadzi przez rozwijanie umiejętności samooceny. Nauczyciel zachęca do niej i wyposaża ucznia w stosowne umiejętności.

Zasada 10

Ocenianie kształtujące jest właściwe na każdym etapie kształcenia i w stosunku do każdego ucznia, niezależnie od jego poziomu osiągnięć. Ocenianie kształtujące można stosować na wszystkich polach

nauczania - począwszy od nauczania początkowego aż do nauki na wyższej uczelni. Nauczyciel zauważa i docenia osiągnięcia uczniów i umożliwia każdemu z nich osiągnięcia na najwyższym dostępnym dla niego poziomie.

Wskazówki dla nauczyciela do oceniania kształtującego, czyli jak stosować ocenianie wspierające.

I. Najistotniejszą sprawą w ocenianiu kształtującym jest uświadomienie sobie celu lekcji.

Dlatego zanim przystąpisz do planowania lekcji zastanów się:

- ✓ po co chcesz właśnie tego nauczyć swoich uczniów?
- ✓ do czego przyda im się ta wiedza?
- ✓ jak wykorzystają ją w przyszłości?
- ✓ co będą umieć po mojej lekcji?
- ✓ co będą pamiętać z tej lekcji za kilka lat?

Nauczyciel sam powinien być przekonany, że warto tego uczyć.

Wyznacz cel jaki chcesz osiągnąć. Dokąd wraz z uczniami będziesz zmierzać?

II. Jeśli udało Ci się odpowiedzieć na te pytania i masz już określony cel lekcji (Twój cel), to podziel się „tajemnicą celu” ze swoimi uczniami i spróbuj go wyrazić w języku zrozumiałym dla nich. Jeśli uczniowie będą znali ten cel, to łatwiej będzie Wam go osiągnąć.

Jak sprawdzić czy uczniowie na pewno go rozumieją?

Postaw siebie w sytuacji najłabszego ucznia w Twojej klasie. Jeśli uważasz, że on zrozumiałby tak zaprezentowany cel, to wszystko jest w porządku. Albo poproś uczniów aby w parach powiedzieli sobie nawzajem własnymi słowami jak go rozumieją.

Uwaga: Temat to nie jest cel lekcji. Nie jest nim także planowanie aktywności uczniów podczas lekcji. *Podawanie samego tematu to coś w rodzaju zgadywanki- domyślą się sami o co chodzi na lekcji, czy nie? Okazuje się, że większość uczniów nie wie ani na lekcji, ani po lekcji, czego się uczyli ...*

Celem jest efekt w postaci wiedzy i umiejętności.

Informowanie ucznia o celu lekcji powoduje, że odpowiedzialność za uczenie staje się nie tylko sprawą nauczyciela, ale i uczniów. Jest to element partnerstwa w szkole. Nauczyciel pomaga uczniowi uczyć się.

III. Nie wystarczy samo poinformowanie uczniów o celu lekcji, trzeba jeszcze sprawdzić na koniec czy został osiągnięty.

IV. Staraj się wprowadzać na swych lekcjach atmosferę sprzyjającą uczeniu się.

Zastanów się czy w Twojej klasie jest dobry klimat do uczenia się, czy sprzyja on uczeniu się bez

rywalizacji. Jeśli bowiem w Twojej klasie uczniowie uczą się tylko dla stopni lub aby być lepszym od koleżanek i kolegów, to nie ma w niej dobrej atmosfery do uczenia się. Większość uczniów można zmotywować do nauki, gdy docenia się ich wysiłki, a nie porównuje ich pracy z innymi.

Jedyną sensowną formą rywalizacji jest rywalizowanie ze samym sobą, czyli porównywanie swoich osiągnięć w czasie.

Pamiętaj, że to Ty odpowiadasz za atmosferę w Twojej klasie. Od Ciebie zależy jakie reguły wprowadzisz i czy będziesz ich konsekwentnie przestrzegać. Aby Twój wysiłek zakończył się sukcesem musisz zbudować atmosferę współpracy, odpowiedzialności, wiary w siebie, samodzielności i świadomego uczenia się.

V. Jeżeli chcesz być dobrym nauczycielem, to powinieneś nieustannie poszukiwać skutecznych rozwiązań i je realizować. Wprowadzając ocenianie kształtujące musimy uświadomić sobie jak ważna jest współpraca z rodzicami.

To właśnie od rodziców powinniśmy zacząć pracę z ocenianiem kształtującym. Aby włączyć rodziców do współpracy należy przede wszystkim zapoznać ich z celami i założeniami nowego oceniania. Ważne jest tutaj aby rodzice uświadomili sobie, że nowy sposób oceniania proponowany przez nauczyciela ma pomóc ich dzieciom. Muszą też zrozumieć, że w nowym ocenianiu nie tak istotne będą oceny, ale to czego ich dzieci się nauczą.

Włączanie rodziców do współpracy jest bardzo istotne zarówno dla nauczyciela jak i dla samych uczniów. Nauczycielowi bowiem pomoże w osiągnięciu zamierzonych celów a dla uczniów będzie wsparciem i pomocą. Współpracując z rodzicami starajmy się przede wszystkim zachęcać ich do tego aby interesowali się tym co dzieje się w szkole, rozmawiali o tym a przede wszystkim aby zamiast pytać swoje dziecko: Jaką ocenę dziś dostałeś? stawiali pytanie: Czego się dziś nauczyłeś?

VI. Kolejnym bardzo istotnym elementem oceniania kształtującego jest **określenie kryteriów oceniania** nazywanych żartobliwie przez profesora Jana Potworowskiego „nacobezu”, czyli na co będę zwracał uwagę.

Zadaniem nauczyciela jest więc dokładne ustalenie tego, co będzie brał pod uwagę przy ocenianiu, czyli co będzie oceniał.

Określenie „nacobezu” jest potrzebne zarówno uczniowi jak i nauczycielowi. Dzięki „nacobezu” zawieramy z uczniem umowę określającą, co podlega ocenie, umowę, która nas zobowiązuje. Dzięki tej umowie uczeń uzyskuje informacje, czego ma się nauczyć, a nauczyciel zobowiązuje się do oceniania tylko tego, co wcześniej zostało ustalone. Ważne jest aby kryteria oceniania były jasne i konkretnie sformułowane. Kryteria oceniania mogą być ustalane nie tylko przed lekcją, ale też przed sprawdzianem czy pracą domową. Określenie tego, co będzie ocenianie na sprawdzianie czy w pracy domowej, ułatwia bardzo pracę uczniowi i nauczycielowi.

Uczeń:

- ✓ czuje się bezpiecznie gdyż wie, że nauczyciel nie zaskoczy go dodatkowym kryterium oceny;
- ✓ stara się zwracać uwagę na to, co nauczyciel będzie oceniał w jego pracy;
- ✓ wie, co powinno się znaleźć w jego pracy;
- ✓ jest zainteresowany późniejszym komentarzem nauczyciela do jego pracy, gdyż wie, co nauczyciel oceniał.

Nauczyciel:

- ✓ zastanawia się i analizuje sens zadań zadawanych uczniom na sprawdzianie lub jako pracę domową;
- ✓ dostosowuje zadania na sprawdzianie do wcześniej podanych uczniom „nacobezu” do lekcji;
- ✓ w czasie sprawdziania prac uczniowskich skupia się tylko na tym, co zapowiedział;
- ✓ ma mniej skarg uczniów dotyczących oceny prac

Największą korzyścią o której warto pamiętać jest to, że uczniowie otrzymują lepsze oceny, co motywuje ich do dalszej pracy, a nauczycielowi daje dowód, że nauczył uczniów tego co zamierzał. Kryteria oceniania może ustalić sam nauczyciel i podać je uczniom przed sprawdzianem lub pracą domową, ale może też określić je wspólnie z uczniami.

Tworzenie wraz z uczniami kryteriów oceniania jest dla procesu uczenia się bardzo korzystne.

Przede wszystkim włącza uczniów w odpowiedzialność za własne uczenie się. Jednocześnie uczniowie mogą się zastanowić, jak się poznaje, że cele zostały osiągnięte. Można to zrobić w trakcie powtórzenia przed klasówką i w ten sposób razem z uczniami określić, co było do tej pory najważniejsze. Można też zebrać propozycje uczniów i potem wspólnie ustalić jedną wersję „nacobezu”. Często w procesie ustalania kryteriów oceniania okazuje się, czego uczniowie jeszcze nie opanowali i do czego warto powrócić.

VII. Kolejnym bardzo ważnym elementem są pytania kluczowe.

Nie są to zwykłe pytania, jakie nauczyciel zadaje uczniom podczas lekcji, ale pytania które:

- ✓ pokazują uczniom szerszą perspektywę zagadnienia;
- ✓ są ściśle związane z celem lekcji;
- ✓ dotyczą głównej problematyki lekcji;
- ✓ mają spowodować zainteresowanie ucznia tematem.

Ponadto pytania kluczowe powinny:

- ✓ wzmacniać cele uczenia i przyśpieszać ich osiągnięcie;
- ✓ zainteresować uczniów uzyskaniem odpowiedzi;
- ✓ angażować wszystkich uczniów;
- ✓ stawiać uczniom wyzwanie;
- ✓ pobudzać uczniów do samodzielnego myślenia i poszukiwania odpowiedzi;
- ✓ zachęcać do uzasadnienia poglądów i sposobu rozumowania.

Pytania kluczowe to nie są pytania sprawdzające wiedzę uczniów. Nauczyciel nie zakłada, że któryś z uczniów umie na nie odpowiedzieć. Zadaje pytanie po to, aby uczniowie chcieli poznać odpowiedź na nie i żeby pobudzać ich twórcze myślenie. Dlatego każdy nauczyciel wprowadzający ocenianie kształtujące powinien bardzo starannie przygotować i dokładnie przemyśleć pytania kluczowe jakie zamierza zadać uczniom. Odpowiedź na pytanie kluczowe powinna dać nauczycielowi informację na temat zrozumienia przez ucznia tematu, a nie tylko zapamiętania treści. Pytanie kluczowe może dotyczyć kilku lekcji, jednego tematu lub być związane tylko z jedną lekcją. Uczniowie wraz z nauczycielem mogą poszukiwać odpowiedzi w ciągu jednej lub kilku lekcji. Najważniejsze jest, aby uczniowie chcieli uzyskać odpowiedź na to pytanie.

VIII. W ocenianiu kształtującym bardzo ważne jest, żeby nauczyciel starał się tak planować lekcję, aby uczniowie widzieli praktyczne zastosowanie przekazywanej przez niego wiedzy.

Jeżeli uczniowie zauważą, że to czego uczą się na zajęciach będą mogli wykorzystać w praktyce na pewno będą bardziej chętni do współdziałania. Dlatego nauczyciel powinien wybrać do pracy z uczniami zagadnienia ważne, bardziej przydatne. Powinien też w szczególności pamiętać o tym, aby uczniowie dobrze się nauczyli wybranych zagadnień, a nie tylko, aby program został przerobiony.

IX. Zadawanie pytań w ocenianiu kształtującym polega na włączeniu wszystkich uczniów w myślenie nad rozwiązaniem problemu postawionego przez nauczyciela.

Ma temu służyć m.in.

1. Wydłużenie czasu oczekiwania na odpowiedź ucznia.

Oczekiwanie na odpowiedź nie jest łatwe. Wielu nauczycieli mówi o nieznośnej ciszy, której nie mogą wytrzymać i którą szybko przerywają. Dobrym pomysłem na wydłużenie czasu jest pokazanie uczniom na zegarze, iż mają jeszcze np. 2 min na udzielenie odpowiedzi.

Wydłużenie czasu oczekiwania na odpowiedź uczniów ma wiele korzyści:

- ✓ odpowiedzi uczniów stają się dłuższe, gdyż nikt nie przyśpiesza ich odpowiedzi;
- ✓ zmniejsza się liczba przypadków braku odpowiedzi lub odpowiedzi błędnych na pytanie, ponieważ uczeń ma więcej czasu na poszukiwanie odpowiedzi;
- ✓ odpowiadający uczniowie są bardziej pewni swojej odpowiedzi, gdyż mieli czas ją przemyśleć;
- ✓ uczniowie dyskutują na temat zadanego pytania i udoskonalają odpowiedzi innych;
- ✓ odpowiedzi są bardziej zróżnicowane, uczniowie proponują więcej rozwiązań;
- ✓ do odpowiedzi zgłaszają się również osoby, które do tej pory starały się unikać udzielania odpowiedzi.

2. Wprowadzenie zasady nie podnoszenia rąk.

Często, szczególnie w klasach młodszych, uczniowie natychmiast po usłyszeniu pytania zgłaszają się do odpowiedzi. Czasami nie mają gotowej odpowiedzi, ale podnoszą rękę. Radą na takie sytuacje

jest właśnie ustalenie zasady niepodnoszenia rąk przez uczniów. Nauczyciel czeka na odpowiedź, a po upływie właściwego czasu pyta osobę, którą sam wyznaczy. Gwarantuje to, że wszyscy uczniowie będą myśleć nad odpowiedzią, gdyż każdy może być zapytany.

3. Poszukiwanie w parach odpowiedzi na pytanie nauczyciela.

Aby ośmielić nieśmiałych uczniów można polecić dyskusję w parach i dopiero po ustaleniu odpowiedzi poprosić o jej udzielenie przedstawiciela jednej z par. Uczniowie chętniej odpowiadają, jeśli najpierw przedyskutują odpowiedź z koleżanką lub kolegą. Ten sposób ogranicza stres ucznia związany z koniecznością odpowiedzi na pytanie. Odpowiedzialność rozkłada się bowiem wtedy na dwie osoby i odpowiedź staje się mniej ryzykowna.

Można też, wskazując parę, zgodzić się, by uczniowie zdecydowali, który z nich będzie odpowiadać. Dodatkową korzyścią przedyskutowania odpowiedzi w parach jest poznanie zdania drugiej osoby, spojrzenie z innej strony na poznane zagadnienie.

4. Korzystaj z błędnych odpowiedzi.

Warto zauważyć, że błędna odpowiedź ucznia może być również dobrze wykorzystana. Jeżeli chcemy, aby nasi uczniowie chętnie poszukiwali odpowiedzi na pytania, musimy nauczyć się dobrze reagować na błędne odpowiedzi. Uczniowie powinni być przekonani, że nie zganimy ich za złą odpowiedź, wtedy będą starali się myśleć i staną się aktywni. Często błędną odpowiedź można wykorzystać, aby pokazać uczniom, w jaki sposób unikać błędnych wniosków. Czasami też błędne odpowiedzi można wykorzystać do tego, aby lepiej coś uczniom wyjaśnić.

X. Informacja zwrotna nauczyciela dla ucznia

Informacja zwrotna to szczególnie kontakt nauczyciela z uczniem mający pomóc uczniowi w uczeniu się. Najczęściej przyjmuje ona formę komentarza pisemnego lub ustnego do pracy ucznia. Nie jest korzystne łączenie informacji zwrotnej ze stopniami. Uczniowie bowiem nie zwracają uwagi na komentarz nauczyciela pod pracą, jeśli praca jest oceniona również stopniem.

Dobra informacja zwrotna powinna zawierać następujące cztery elementy:

1. wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia,
2. odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia,
3. wskazówki – w jaki sposób uczeń powinien poprawić pracę,
4. wskazówki – w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.

Ale przede wszystkim ważna jest jakość komentarza. Ma on pomóc uczniowi poprawić pracę i zaplanować dalszą naukę. Jeśli nauczyciel zawiera w komentarzu niekonkretną pochwałę typu „dobra robota”, lub poleca uczniowi np. „popraw błędy ortograficzne”, to uczeń nie korzysta z takiej informacji. Nie wie bowiem, co zrobił dobrze ani jakie błędy popełnił, a tym bardziej, jak ma je poprawić. Pisanie dobrych komentarzy trzeba się, niestety nauczyć. Pomaga w tym często praktyka, ale też zasięgnięcie opinii uczniów na temat recenzji, którą od nauczyciela otrzymali. Należy pamiętać, że informacja zwrotna to nie ocena ucznia, tylko kolejnych efektów jego pracy.

XI. Samoocena ucznia

Samoocena jest nierozdzielnie związana z ideą oceniania kształtującego. Właściwie poprzez samoocenę możemy zachęcić uczniów do wzięcia odpowiedzialności za swoją naukę.

Jest wiele korzyści jakie przynosi samoocena oto niektóre z nich:

- ✓ uczniowie stają się bardziej samodzielni, odpowiedzialni za swoją naukę oraz zaangażowani w proces uczenia się
- ✓ uczniowie rozumieją, czego się uczą i po co;
- ✓ wzrasta u uczniów poczucie własnej wartości, pewność siebie i motywacji do nauki;
- ✓ uczniowie wiedzą czego jeszcze nie opanowali i czego muszą się nauczyć;
- ✓ uczniowie łatwiej się przyznają, że czegoś nie rozumieją i chętniej zadają pytania;
- ✓ lekcje stają się ciekawsze dla uczniów i dla nauczycieli;
- ✓ nauczyciel ma stałą informację o postępach indywidualnych uczniów;
- ✓ nauczyciel może wspólnie z uczniami planować osiągnięcie przez uczniów założonych celów.

Arkusz samooceny umiejętności udzielania informacji zwrotnej

1. Czy napisałaś/eś na początku jaką pochwałę, jakiś komplement?
2. Czy zwracałaś/Aś się do ucznia po imieniu?
3. Czy Twój komentarz dotyczył pracy ucznia, a nie samego ucznia?
4. Czy w Twojej ocenie jest więcej uwag pozytywnych niż negatywnych?
5. Czy do każdej krytycznej uwagi dodałaś/eś sugestię – jak powinna wyglądać prawidłowa odpowiedź?
6. Czy zrobiłaś/eś ogólną uwagę pomagającą w przyszłości w osiągnięciu lepszych rezultatów?
7. Czy zadałaś/eś uczniowi pytanie zachęcające do refleksji nad wykonaną pracą/
8. Czy w swoich komentarzach do pracy ucznia użyłaś/eś języka dla niego zrozumiałego?
9. Czy Twój komentarz został dostatecznie wyjaśniony?
10. Czy zasugerowałaś/eś uczniowi, w jakim kierunku powinien dalej pracować?
11. Czy zaoferowałaś/eś pomoc uczniowi w pokonaniu trudności i poprawie jego pracy?
12. Czy zaproponowałaś/eś uczniowi, w razie jego wątpliwości z jego strony, przedyskutowanie i omówienie Twoich komentarzy?
13. Czy zrobiłaś/eś podsumowanie swoich uwag?

Teraz zlicz punkty, za pozytywne odpowiedzi na pytania przyznaj po jednym punkcie. Jeśli ich liczba jest mniejsza od 10, powinnaś/nienesz popracować jeszcze nad swoją informacją zwrotną

Opracowane na podstawie National Centre for Legal Education and Autors(s) 1999